

УДК 378.015:65.018

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_1-69-82

АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. О. Вігченко

ORCID 0000-0002-1694-401X

А. Ю. Вігченко

ORCID 0000-0003-3009-993X

Статтю присвячено дослідженню сучасної системи академічних цінностей, визначенню підходів до зміцнення академічної відповідальності у контексті вдосконалення внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти.

Аналіз порушеної проблеми засвідчив наявність концептуальних суперечностей у сучасній теорії і практиці забезпечення якості вищої освіти, що виявляються у визнанні пріоритетності академічних цінностей з одночасним нівелюванням аксіологічної основи результатів навчання, у проголошенні спільної відповідальності стейкхолдерів за якість та зміщенні акцентів на інституційних механізмах її забезпечення.

Для подолання виявлених недоліків визначено та схарактеризовано систему академічних цінностей, наголошено на необхідності закріплення за кожним суб'єктом певного рівня відповідальності залежно від функціонально-цільового призначення у системі внутрішнього забезпечення якості: викладач – відповідальність за якість викладання й організацію навчання, наставницьку та консультативну роботу, вимогливість, об'єктивність в оцінюванні; студент – відповідальність за якість учіння, виконавська дисциплінованість, самокритичність. На підставі проведеного дослідження доведено, що формування відповідального ставлення студентів до власної освітньо-професійної підготовки має здійснюватися шляхом узгодженого та взаємопов'язаного опанування системи академічних цінностей, а вибір методичних підходів повинен ґрунтуватися на врахуванні актуальних потреб і прагнень студентської молоді.

Ключові слова: академічна відповідальність, вища освіта, система академічних цінностей, внутрішні механізми забезпечення якості.

Актуальність теми дослідження. Демократизація вищої школи, зміцнення університетської автономії зумовили посилену увагу до проблеми інституційного забезпечення якості вищої освіти, що ґрунтується на сталих академічних традиціях і цінностях, інтересах і пріоритетах розвитку всіх зацікавлених суб'єктів (стейкхолдерів). Інтеграція до ЄПВО потребує практичної реалізації фундаментальних настанов, які визначають аксіологічний вимір сучасної університетської освіти: взаємна довіра, співпраця, відкритість, прозорість, відповідальність. Не випадково у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» зазначається, що університетська освітня політика повинна підтримувати «розвиток культури якості, в якій усі внутрішні стейкхолдери беруть на себе відповідальність за якість і залучені до забезпечення якості на всіх рівнях закладу», прийняття «обов'язків із забезпечення якості», набуття академічної доброчесності і свободи, заперечення будь-яких проявів академічного шахрайства (Круглий стіл «Академічна чесність...», с. 10). Звідси пояснюється актуальність порушеної проблеми, необхідність її ґрунтовного вивчення для подальшого вдосконалення внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти.

Мета статті – проаналізувати сучасну систему академічних цінностей, схарактеризувати підходи до зміцнення академічної відповідальності у контексті вдосконалення внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти.

Аналіз джерельної бази дослідження. Теоретико-методологічну основу порушеної проблеми становлять праці Л. Вебера, А. Деркача, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, В. Крижко, Д. Леонтєва, Дж. Равена, В. Сластьоніна, Т. Фінікова, Г. Хоружого, Г. Шевченко та інших учених, в яких схарактеризовано ціннісні виміри вищої освіти, визначено напрями аксіологізації сучасного освітнього простору. Особливої уваги заслуговує позиція Дж. Равена, який, розкриваючи ціннісну природу компетентності, відзначив вагомість персональної відповідальності людини, що забезпечує успішне досягнення спільних цілей (Равен, 2002).

Провідного значення для нашого дослідження набули ідеї Н. Гартмана, А. Печчеї, М. Поповича. Слушним видається твердження засновника Римського клубу А. Печчеї про те, що причини світової кризи слід шукати в самій людині. На думку автора книги «Людські якості», сучасна людина наділена величезною відповідальністю за власну долю і майбутнє людства, лише вона сама шляхом самовдосконалення здатна подолати наявні виклики та загрози. «...Якими б не були потреби людини, ніхто, крім неї самої, не в змозі їх задовольнити; так що і шлях до їх задоволення лежить в кінцевому рахунку тільки через поліпшення її якостей і здібностей, –

наголосив фундатор концепції «нового гуманізму». – Ця концепція зовсім правомірно ставить у центр всіх проблем людину, спосіб її існування і спосіб життя. ...У ній (людині – прим. авторів) приховані величезні невиявлені душевні й культурні можливості та їх можна повністю розкрити, якщо уважно і методично присвятити себе їх розвитку. Прогресивний розвиток людини і паралельне покращення її людських якостей принесе із собою радикальний перегляд сприйняття людиною самої себе..., її ролі та відповідальності» (Печчи, 1980, с. 199).

Фундаментального значення для розкриття місця та ролі цінностей у вихованні особистості набуває філософська спадщина М. Гартмана. Важливим положенням, сформульованим у книзі «Етика», є думка про керівну роль у педагогіці «справжніх цінностей формування характеру, – таких як слухняність, старанність, завзяття, жертвовність, відповідальність» (Гартман, 2002, с. 139). Прояв відповідального ставлення людини до розвитку власних здібностей, за М. Гартманом, має подвійний характер – об'єктивний (відповідальність перед світом) та суб'єктивний (відповідальність перед собою). Саме тому фундатор критичної онтології слушно наголосив на значимості відповідального ставлення людини до власного виховання: «Якщо врахувати, що вже зневага до зовнішнього таланту є гріх, і не тільки перед собою, то стає очевидним, що розвиток, вдосконалення своїх індивідуальних якостей є справжнім здійсненням цінностей» (Гартман, 2002, с. 469).

Багатомірність людини М. Попович убачав перш за все в її інтелектуальних діях, «діях як вчинках з наслідками, що вимагають відповідальності» (Попович, 1997, с. 78). Український філософ не відділяв відповідальність від особистісної діяльності та свободи, єдність яких вважав запорукою гармонії. Не випадково в одному із своїх інтерв'ю М. Попович зауважив: «Якщо я можу вибирати, то я маю обов'язок виконувати свій вибір. І мушу відповідати за себе» (Мирослав Попович).

Сучасні дослідники вказують на наявність проблемних питань у стимулюванні ціннісного ставлення до навчання, формуванні академічної культури (Семененко, 2016, с. 151–153), відповідальності вишів «за якість контролю і забезпечення якості» (Хоружий, 2012, с. 139) тощо. Належного осмислення потребує твердження про парадигмальні зрушення в освіті, що відбуваються у XXI столітті: «...від інтелектуалізму, раціоналізації та прагматизму Заходу українська педагогічна думка все динамічніше повертається в бік духовності, її пріоритету над інтелектуальним компонентом у навчанні та вихованні. <...> На часі нова суспільна парадигма, яка буде розглядати освіту як суспільне благо та відповідальність» (Крижко, 2005, с. 183).

Академічну доброчесність розглядають як провідний принцип організації освітнього процесу у вищій школі, аксіологічний імператив та критерій оцінювання якості вищої освіти, який визначає вимоги до всіх суб'єктів навчання. Як наголошують вітчизняні дослідники, «в основу вже класичного сьогодні визначення цього поняття покладено сполучення наступних фундаментальних чеснот: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності, пізніше, в 2013 році, доповнене новою, шостою – мужністю» (Академічна чесність як основа сталого розвитку університету, 2016, с. 11). Отже, простежується тенденція розглядати відповідальність як складову академічної доброчесності, умову її досягнення під впливом академічного середовища.

Сумнівним вважаємо положення «Стандартів і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти», згідно з яким первинна відповідальність за якість вищої освіти покладається на виші (Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2015, с. 8). Оскільки здобуття вищої освіти передбачає досягнення запланованих результатів навчання – «знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» (Закон України «Про вищу освіту», 2014), то логічним є висновок, що за якісне набуття цих новоутворень має відповідати їхній носій, тобто здобувач вищої освіти, тоді як виш мусить виконувати допоміжні функції, створювати належні умови для якісного учіння. Більш прийнятним видається принцип спільної відповідальності за якість навчання, а тому у визначенні загальних підходів до формування визначеної академічної цінності спираємося на управлінську стратегію, що передбачає «неперервне змагальне підвищення якості вищої освіти за участю всіх стейкхолдерів... з розподіленним рівнем, ступенем, характером відповідальності за її забезпечення та набуття» (Вітченко, 2021, с. 57).

На пріоритетність партнерства в реалізації академічної відповідальності слушно вказує Н. Маслова, яка наголошує на необхідності поєднання різних форм її прояву в університетському середовищі: «Зовнішня академічна відповідальність реалізується у взаємодії певного суб'єкта з його соціальним оточенням і означає здатність задовольняти потреби зацікавлених сторін, тобто суспільства, держави, ринку праці тощо. Внутрішня відповідальність зачіпає різні сторони діяльності студентів, викладачів, адміністрації» (Маслова, 2017, с. 73). Втім до останнього часу бракує системності у вирішенні порушеної проблеми, переважає командно-адміністративний підхід до формування ціннісних орієнтирів студентської молоді.

Свідченням формалізованого ставлення до аксіологічних індикаторів у розробленні внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти в Україні є, на нашу думку, вітчизняне освітнє законодавство. Зокрема у чинному Законі України «Про освіту» (п. 1 статті 42) введено поняття «академічна доброчесність», що витлумачується як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (Закон України «Про освіту», 2017). Перш за все невдалим вважаємо термін «доброчесність», оскільки сама по собі академічна чесність не має ступенів прояву чи рівнів сформованості. Крім того, наведена дефініція не розкриває сутність академічної чесності як фундаментального ціннісного новоутворення особистості, складової її аксіосфери, що визначає ставлення до власної діяльності (освітньої, наукової), спрямовує дії та вчинки, взаємовідносини в освітньому (науковому) середовищі, характеризує особистісні здобутки тощо. Формалізованою видається також критеріальна основа академічної доброчесності, що має застосовуватися у процесі вимірювання якості вищої освіти, з'ясування ефективності системи її зовнішнього (внутрішнього) забезпечення: «Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методика і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання» (Закон України «Про освіту», 2017).

Не менш формалізованим характером позначена в Законі України «Про освіту» відповідальність за порушення академічної доброчесності, види і форми прояву яких чітко не розмежовано. У п. 4 статті 42 перераховуються основні види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання), одночасно зауважується, що «формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування». Відповідальність за порушення академічної доброчесності у вітчизняному освітньому законодавстві сформульована у доволі спрощеній, хоча і диференційованій формі. Окремо визначено перелік санкцій, які можуть застосовуватися до науково-педагогічних та наукових працівників у разі їх притягнення до академічної відповідальності: «Відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого)

ступеня чи присвоєного вченого звання; <...> позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади» (Закон України «Про освіту», 2017).

Академічна відповідальність здобувачів вищої освіти охоплює ширший, але не менш бюрократизований перелік адміністративних заходів за прояви академічної недоброчесності з боку тих, хто навчається: «Повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання» (Закон України «Про освіту», 2017).

Експериментальні дослідження сучасних українських психологів дозволили встановити у студентів безпосередню кореляцію між високим рівнем прояву відповідальності та високою схильністю до академічної прокрастинації, що становить собою свідоме відкладання, відтермінування суб'єктом навчання освітніх завдань та дій (Грисенко, 2017, с. 791).

Особливе занепокоєння викликають результати соціологічного дослідження, яке здійснювалося у межах проекту «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» з грудня 2014 по липень 2015 р. і в якому взяли участь 1928 студентів, 374 викладача з 25 українських вишів. Проводилося це дослідження фахівцями Східноукраїнського фонду соціальних досліджень спільно з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень ХНУ імені В. Каразіна. На підставі аналізу студентських анкет було встановлено не тільки низьку мотивацію вступників, незадовільний рівень професіоналізації майбутніх фахівців із вищою освітою, але й масовий характер академічної недоброчесності в університетському середовищі. Так, наприклад, 67 % студентів визнали відсутність у них домінуючої мотивації щодо здобуття професійних знань. Значна частка студентської молоді зорієнтована на схвалення батьків, отримання стипендії, навчання заради документу про вищу освіту (26 %). Як з'ясувалося, тільки 14 % студентів відчують стійку спрямованість на подальшу професійну роботу, тоді як 54 % зовсім не налаштовані працювати за фахом. Понад 2/3 анкетованих студентів (76 %) вдаються до всляких порушень академічної етики під час контрольних заходів. 67 % підтвердили, що систематично займаються списуванням; понад 90 % студентів не приховують, що допускають у своїх роботах плагіат в тій або іншій формі. Лише 10 % студентів завдяки академічним обмінам обізнані з європейською практикою дотримання етичних норм і правил, проте і вони після повернення до вітчизняних вишів «стають вимушеними під впливом

студентського середовища підкоритися академічній культурі, домінуючій у вишах України, яка характеризується поширеністю академічного шахрайства» (Круглий стіл).

З метою активізації боротьби з академічною недоброчесністю в українських вишах вивчають передовий зарубіжний досвід, налагоджують міжуніверситетську кооперацію, залучають студентів до транскордонних наукових проєктів і програм. Втім ситуація суттєво не покращилася, що пояснюється декількома причинами. По-перше, у більшості вишів під впливом катастрофічної нестачі ресурсів (не лише фінансових, але і кадрових) відбувається звичайна імітація змін, збільшується адміністративний вплив замість системної просвітницької роботи. Переважає формалізований підхід до вирішення порушеної проблеми шляхом розроблення чисельних кодексів, положень і декларацій, що на практиці є не лише малоефективним, але і шкідливим. Отже є всі підстави для твердження про нагальність подальшого дослідження проблеми академічної відповідальності суб'єктів освітнього процесу в контексті вдосконалення внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти.

Викладення основного змісту. Здобуття якісної вищої освіти залежить не тільки від сприятливих інституційних умов, але і від свідомого ставлення кожного студента до учіння, особистої мотивації, сприйняття нових наукових знань як найвищої цінності, прагнення стати активним, самостійним і творчим суб'єктом навчання, готовності відповідати за досягнуті результати. Звідси пояснюється першочергове значення тих аксіологічних індикаторів, за допомогою яких вимірюється характер і спрямованість вищої освіти, її особистісна та соціальна значимість. Ідеться перш за все про свободу, чесність і відповідальність, які виступають провідними елементами системи академічних цінностей (рис. 1).

У пропонованій системі провідна роль належить академічній свободі як «індивідуальному праву, що поєднує декілька проявів свободи самовираження, котрі мають члени академічної спільноти (співробітники і студенти), наприклад, свободу думки, свободу асоціацій» (Маслова, 2012, с. 651). Разом з тим для набуття академічної свободи недостатньо лише надати викладачам і студентам можливість вільно здійснювати власний вибір, висловлювати думки, впливати на процеси розроблення та ухвалення управлінських рішень. Перш за все треба досягти усвідомлення ними першочерговості спільних цілей, налагодження конструктивних відносин, побудованих на довірі, співпраці, взаємоповазі, чесності та відкритості, плюралізмі, працелюбності, сумлінності, любові до істини... І найважливіше – необхідно виховати особисту причетність та відповідальність за успішну реалізацію освітньо-виховних цілей.

Рис. 1. Система академічних цінностей у сучасній вищій школі

Залежно від функціонально-цільового призначення у системі внутрішнього забезпечення якості кожен її суб'єкт має бути наділений певним рівнем відповідальності, продемонструвати специфічний результат освітньої діяльності: викладач – відповідальність за якість викладання й організації навчання, наставницьку та консультативну роботу, вимогливість, об'єктивність в оцінюванні; студент – відповідальність за якість учіння, виконавська дисциплінованість, самокритичність.

Для налагодження дієвої системи внутрішнього забезпечення якості, досягнення належної кореляції між об'єктивними і суб'єктивними чинниками її успішного функціонування окрему увагу слід приділити підходам до формування індивідуальної відповідальності студентів як носіїв якісної вищої освіти. В «Енциклопедії освіти» слушно наголошується на тому, що відповідальність особистості є «усвідомленою необхідністю співвіднесення власної поведінки із суспільними нормами та установками», «виявляється у свідомості, характері, почуттях, різних формах просоціальної поведінки і свободи вибору» (Енциклопедія освіти, 2008, с. 106). Таким чином, традиційне розуміння академічної відповідальності як системи інституційних санкцій, спрямованих на покарання порушень академічної доброчесності, потребує корегування з метою надання цьому процесу особистісної значимості, мотиваційно-ціннісного характеру, прагматичного спрямування. Академічна відповідальність має перетворитися з карального Дамоклова меча, що виконує роль засобу суворого попередження, залякування та публічної екзекуції, на просвітницький засіб, який застосовуватиметься для того, щоб

просвітлювати свідомість, викликати саморефлексію, пробуджувати совість, формувати честь і гідність. Визначені цільові настанови, підходи до розвитку академічної відповідальності мають знайти належне відображення у системі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Набуття студентами ціннісних орієнтацій не можна ототожнювати з регламентованим у часі освітнім процесом, спрямованим на набуття програмних результатів у вигляді традиційних знань, умінь і навичок. У визначенні підходів до формування аксіосфери молодої людини важливо зважати на її актуальні потреби і прагнення, позначені яскраво вираженим індивідуалізмом і прагматизмом. На думку дослідників, «спосіб життя студентської молоді сприяє перетворенню духовних цінностей суспільства у внутрішні, притаманні молодому поколінню чесноти, риси характеру. ...з-поміж однаково підкріплених духовних цінностей студентська молодь завжди обирає лише ті, які оцінюються нею як потрібні об'єкти, мета та засоби задоволення власних потреб. Пройшовши через її досвід, одержавши практичну перевірку та підтвердження потрібності, доцільності й корисності, такі цінності закріплюються як ціннісні орієнтації молодіжного середовища» (Целякова, 2009, с. 226). Отже, щоб молода людина прийняла ціннісну установку щодо відповідального ставлення до навчання, перетворила її на норму власного життя, потрібно реалізувати цілу низку складних завдань:

1. Переконати в актуальності і перспективності пропонованої цінності, довести значимість ціннісного ставлення й діяльності для досягнення особистісного успіху.
2. Розкрити єдність і зв'язок новоутвореної цінності з попередньо сформованими аксіологічними орієнтирами, спрямувати на їх узгодження.
3. Спрогнозувати можливі виклики та загрози у практичному втіленні цінності, передбачити шляхи і способи подолання можливих перешкод.
4. Забезпечити сприятливі умови для успішних практичних дій особистості на основі присвоєної ціннісної установки.
5. Спрямувати на подальше закріплення і збагачення набутого аксіологічного досвіду у процесі міжособистісної комунікації, взаємодії, співпраці.

Висновки. На підставі проведеного аналізу з'ясували, що фундаментальне підґрунтя для здобуття якісної вищої освіти утворюють ціннісні орієнтири, серед яких провідне значення належить академічній відповідальності. Критичного осмислення заслугоує декларування інституційної відповідальності за якість вищої освіти, оскільки концептуальну основу її забезпечення в межах ЄПВО становлять принципи партнерства та співробітництва всіх зацікавлених сторін, зокрема

викладачів і студентів. Саме тому формування відповідального ставлення студентів до власної освітньо-професійної підготовки має здійснюватися шляхом узгодженого та взаємопов'язаного опанування системи академічних цінностей, що охоплює свободу, довіру, співпрацю, взаємоповагу, чесність та відкритість, плюралізм, працелюбність, сумлінність, любов до істини. Вибір методичних підходів повинен ґрунтуватися на врахуванні актуальних потреб і прагнень студентської молоді, що відзначаються чітко окресленим індивідуалістичним і прагматичним спрямуванням.

Перспективи подальшого дослідження порушеної проблеми полягають у вдосконаленні методичних підходів до виховання академічної відповідальності студентів з урахуванням їх вікових, гендерних особливостей, особистих і професійних здобутків, пріоритетних шляхів самовдосконалення.

Література

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. С. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
2. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Національна стратегія управління якістю вищої освіти в Україні: наслідування чи змагальність? *Вища школа*. 2021. № 5. С. 39–50.
3. Гартман Н. Этика: пер. с нем. А. Б. Глаголева. Санкт-Петербург : Владимир Даль, 2002. 708 с.
4. Грисенко Н. В. Особистісні особливості схильних до академічної прокрастинації студентів. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 789–793.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.05.2021).
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.05.2021).
7. Енциклопедія освіти / головн. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч. посіб. Київ : Освіта України, 2005. 435 с.
9. Круглий стіл «Академічна чесність як системна проблема вищої школи України: університет, викладач, студент». URL: <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/news-ua/161-kruglij-stil> (дата звернення: 15.05.2021).
10. Маслова Н. Г. Зміст і структура академічної свободи з урахуванням ролі відповідних суб'єктів у науково-освітньому процесі. *Форум права*. 2012. № 4. С. 646–652.
11. Маслова Н. Г. Академічна свобода й академічна відповідальність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія : Право. Вип. 43. С. 72–76.
12. Микешина Л. А. Эпистемология ценностей. Москва : РОССПЭН, 2007. 439 с.

13. Мирослав Попович: Українська наука – це гетто. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2011/05/25/79321/> (дата звернення: 09.05.2021).
14. Печчеи А. Человеческие качества. Москва : Прогресс, 1980. 302 с.
15. Попович М. Рациональність і виміри людського буття. Київ : Сфера, 1997. 290 с.
16. Равен Дж. Компетентність в сучасному суспільстві: виявлення, розвиток і реалізація. Москва : Когіто-Центр, 2002. 400 с.
17. Семененко Л. П. Академічна доброчесність – запорука якісної освіти. Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань : технології, освіта, наука: зб. наук. пр. Харків, 2016. С. 149–154.
18. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
19. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти: монографія. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2012. 320 с.
20. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. Вип. 38. С. 222–233.

References

1. Finikov, T. V., & Artiukhov, A. Ye. (Eds.). (2016). *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]*, 234. Kyiv: Takson (ukr).
2. Vitchenko A. O., Vitchenko A. Yu. (2021). Natsionalna stratehiia upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity v Ukraini: nasliduvannya chy zmahalnist? [National strategy for quality management in higher education in Ukraine: imitation or competition?]. *Vyshcha shkola*, 5, 39–50 (ukr).
3. Gartman, N. (2002). *Etika [Ethics]*, 708. Translation from German by A. B. Glagoleva. Saint-Peterburg: Vladimir Dahl (rus).
4. Hrysenko, N. V. (2017). Osobystisni osoblyvosti skhylnykh do akademichnoi prokrastynatsii studentiv [Personal characteristics of students prone to academic procrastination]. *Molodyi vchenyi*, 11, 789–793 (ukr).
5. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" vid 01.07.2014 № 1556-VII [Law of Ukraine "On Higher Education" of 01.07.2014 # 1556-VII]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (date of appeal: 15.05.2021) (ukr).
6. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Law of Ukraine "On Education" of 05.09.2017 # 2145-VIII]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (date of appeal: 15.05.2021) (ukr).
7. Kremen, V. H. (Ed.) (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*, 1040. Kyiv: Yurinkom Inter (ukr).
8. Kryzhko, V. V. (2005). *Antolohiia aksiolohichnoi paradyhmy osvity: navch. posib. [Anthology of the axiological paradigm of education: tutorial]*, 435. Kyiv: Osvita Ukrainy (ukr).
9. Kruhlyi stil "Akademichna chesnist yak systemna problema vyshchoi shkoly Ukrainy: universytet, vykladach, student" [Round table "Academic honesty as a systemic problem of higher education in Ukraine: university, teacher, student."]. Retrieved from

- <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/news-ua/161-kruglij-stil> (date of appeal: 15.05.2021) (ukr).
10. Maslova, N. H. (2012). Zmist i struktura akademichnoi svobody z urakhuvanniam roli vidpovidnykh subiektiv u naukovu-osvitnomu protsesi [The content and structure of academic freedom, taking into account the role of relevant actors in the scientific and educational process]. *Forum prava*, 4, 646–652 (ukr).
 11. Maslova, N. H. (2017). Akademichna svoboda y akademichna vidpovidalnist [Academic freedom and academic responsibility]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Pravo*, 43, 72–76 (ukr).
 12. Mikesheva, L. A. (2007). *Eistemologiya tsemnostey [Epistemology of values]*, 439. Moscow: ROSSPEN (rus).
 13. Myroslav Popovych: Ukrainka nauka – tse hetto [Myroslav Popovych: Ukrainian science is a ghetto]. Retrieved from <https://life.ppravda.com.ua/culture/2011/05/25/79321/> (date of appeal: 09.05.2021) (ukr).
 14. Peccei, A. (1980). *Chelovecheskie kachestva [The Human Quality]*, 302. Moscow: Progress (rus).
 15. Popovych, M. (1997). *Ratsionalnist i vymiry liudskoho buttia [Rationality and dimensions of human existence]*, 290. Kyiv: Sfera (ukr).
 16. Raven, J. (2002). *Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyyavlenie, razvitie i realizatsiya [Competence in modern society: identification, development and implementation]*, 400. Moscow: Kogito-Centr (rus).
 17. Semenenko, L. P. 2016. Akademichna dobrochesnist – zaporuka yakisnoi osvity [Academic integrity – the key to quality education]. In *Rol biblioteki u stvorenni kohnityvnoho resursu suspilstva znan: tekhnolohii, osvita, nauka: zb. nauk. pr. Kharkiv*, 149–154 (ukr).
 18. *Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG) [Standards and recommendations for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)]* (2015). Kyiv: TOV "TsS" (ukr).
 19. Khoruzhyi, H. F. (2012). *Akademichna kultura: tsimosti ta pryntsyipy vyshchoi osvity: monohrafiia [Academic culture: values and principles of higher education: monograph]*, 320. Ternopil: Navch. knyha – Bohdan (ukr).
 20. Tseliakova, O. M. (2009). Dukhovnist i tsinnisni oriantatsii studentskoi molodi Ukrainy v transformatsiinomu suspilstvi [Spirituality and value orientations of student youth of Ukraine in a transformational society]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 38, 222–233 (ukr).

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ КАК ЦЕННОСТНОЕ УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

А. А. Витченко, А. Е. Витченко

Статья посвящена исследованию современной системы академических ценностей, определению подходов к укреплению академической ответственности в

контексте совершенствования внутренних механизмов обеспечения качества высшего образования.

Анализ затронутой проблемы показал наличие концептуальных противоречий в современной теории и практике обеспечения качества высшего образования, проявляющихся в признании приоритетности академических ценностей с одновременным нивелированием аксиологической основы результатов обучения, в провозглашении общей ответственности стейкхолдеров за качество и смещении акцентов на институциональные механизмы её обеспечения.

Для преодоления выявленных недостатков определена и охарактеризована система академических ценностей, отмечена необходимость закрепления за каждым субъектом определённого уровня ответственности в зависимости от функционально-целевого назначения в системе внутреннего обеспечения качества: преподаватель – ответственность за качество преподавания и организации обучения, наставнической и консультативной работы, требовательность, объективность в оценивании; студент – ответственность за качество учения, исполнительская дисциплинированность, самокритичность. На основании проведенного исследования доказано, что формирование ответственного отношения студентов к собственной образовательно-профессиональной подготовке должно осуществляться путём согласованного и взаимосвязанного освоения системы академических ценностей, а выбор методических подходов должен основываться на учёте актуальных потребностей и стремлений студенческой молодежи.

Ключевые слова: академическая ответственность, высшее образование, система академических ценностей, внутренние механизмы обеспечения качества.

ACADEMIC RESPONSIBILITY AS A VALUE CONDITION FOR PROVIDING THE QUALITY OF THE HIGHER EDUCATION

A. O. Vitchenko, A. Yu. Vitchenko

The article is devoted to the study of the modern system of academic values, the determination of the approaches to strengthening the academic responsibility in the context of improving the internal mechanisms for ensuring the quality of the higher education.

The analysis of the problem showed the presence of the conceptual contradictions in modern theory and practice of quality assurance in higher education, manifested in the recognition of the priority of academic values with the simultaneous levelling of the axiological basis of learning outcomes, in the proclamation of the general responsibility of stakeholders for the quality and a shift in emphasis on institutional mechanisms for its provision.

To overcome the identified shortcomings, the system of academic values was defined and characterized, it was noted the need to assign a certain level of the responsibility to each sides, depending on the functional purpose in the system of internal quality assurance: the lecturer is responsible for the quality of teaching and organization of education, tutoring and advisory work, exactingness, objectivity in assessment; student is

responsible for the quality of learning, performing discipline, self-criticism. Based on the study, it has been proved that the formation of a students' responsible attitude to their own educational and professional training should be carried out through the coordinated and interconnected development of the academic values system, and the choice of methodological approaches should be based on taking into account the actual needs and aspirations of student youth.

Key words: *Academic responsibility, higher education, system of academic values, internal quality assurance mechanisms.*

Вітченко Андрій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри суспільних наук Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (м. Київ, Україна). E-mail: vitan2017@ukr.net

Витченко Андрей Александрович – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры общественных наук Национального университета обороны Украины имени Ивана Черныховского (г. Киев, Украина.). E-mail: vitan2017@ukr.net

Vitchenko Andriy Olexandrovych – Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Sciences, Ivan Chernyakhovsky National Defense University of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: vitan2017@ukr.net

Вітченко Анастасія Юхимівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання іноземних мов Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна). E-mail: a.yu.vitchenko@gmail.com

Витченко Анастасия Ефимовна – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры методики преподавания иностранных языков Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова (г. Киев, Украина). E-mail: a.yu.vitchenko@gmail.com

Vitchenko Anastasiya Yukhymivna – Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Languages Methodology, M. P. Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine). E-mail: a.yu.vitchenko@gmail.com